

בפשיטות שגם להביי עצם המשנה מתפרשת ודאי שקרקע של נכרי ובוה הוא שאסרה המשנה עבודה במחובר. ומזה עצמו לא הוקשה לו כלל, למה יהא אסור לקצור לפי הביי בתבואת נכרי וכל עיקר לא הוקשה לו אלא שהשוה תלוש דמיירי בה בבעיה למחובר. הרי לנו ראייה מפורשת שהמהרי"ט לא ראה כל קשר בין שאלת קדושת הפירות לשאלת הקציר ואף לדעת הביי הבין שפיר שיש לאסור הקצירה.

ומשייכ הרהמ"ח (שליט"א) [זצ"ל] שיש לנו למשכונני אנפשין בכדי לתרץ שיטת הביי, ואפילו אם התירוץ יהא דחוק. הדא, דאין כאן אפילו תירוץ דחוק כי הדבר ברור ללא ספק שהמשנה אוסרת קצירה בשל נכרים אפילו בסוריא ומכשייכ באיי. ובי' והוא העיקר, שהביי לא אמר כלל דבריו אלא לענין הפירות אבל לא עלה על דעתו להתיר גם הקצירה כתוצאה מזה. וכל עיקר הקשר שבין קדושת הפרי והיתר הקצירה אינו אלא חידושו של הרהמ"ח (שליט"א) [זצ"ל] (בעיקר היסוד אמנם כבר קדמו מרן הרב ז"ל, אבל לא הסיק מזה מסקנות מעשיות וכנ"ל) לפי שיטת הביי, אייכ משכונני נפשיי אדידי היא. ואילו אנו נחזיק במה שנראה ברור מתוך המשנה שאיסור קצירה אינו יוצא מכלל שאר המלאכות דאורייתא להאסר באדמת הנכרי באיי לכה"פ בזמן שהיתה שביעית דאורייתא.

(ח) פי' זה ש"רואח קריב" חוזר על איי שגם שאר מצוי רוח מועט ועייכ לא יצא אינו אלא פירושו של הר"ש סיריליאנו עצמו שהרהמ"ח דן בדבריו כאן. וז"ל שם: "רוח קריב. כלומר מכיון שמוצא ריוח מועט בקרוב לו, לא יצא מן הארץ להשתקע בחו"ל".

(ט) עם כל האריכות החילוק שמחלק בני"ד בין של עכו"ם לשל חש"ו אינו מתקבל לעני"ד.

כי ההנחה היא שקדושת הפירות קיימת, אלא שהפועל יוצא מקדושה זו מתבטאת בחיוב הפקרה עייי הבעלים, וגברא לא ב"ח הוא עייכ אינו מפקיר את הפירות. ובוה הוא הדיון לגבי איסור הקצירה שהוא כתוצאה מדין ההפקר אם הוא תלוי בדין ההפקר שישנו על הפירות, מבלי לשים לב אם הגברא שעליו צריך לחול חובת מעשה ההפקר הוא ראוי לכך או לא, או שנאמר שהדבר תלוי בחובת הגברא. והנה בשני מקרים אלה הן בחש"ו הן בעכו"ם גברא לאו ב"ח ואינו בדין הפקרה, ומאי נפיימ מהו הגורם שאינו ב"ח, עכ"פ אינו מחויב להפקיר הפירות. ומכיון שבחש"ו ברור שאיסור קצירה ישנן, יש לשמע שהעיקר תלוי בזה שגורם ההפקר מצד קדושת הפרי ישנו, ואייכ הי"ה גם בשל נכרי.

ועלינו לזכור שחילוק זה בין חש"ו לנכרי אינו בא בכדי ליישב איזו קושיא שאז היה עלינו אולי לקבל את הדוחק שבחילוק. אבל הרי הענין אינו כן, כי בזה אנו מקימים נגד הביי את המשנה שהזכרנו, והוא נגד מה שהבין בדבריו המהרי"ט כנ"ל, והוא נגד פשטות פסקם של גאוני בתראי, שלא חילקו בין ד' המלאכות. ואייכ למה לנו ולדוחק הזה? ואם יש ליישב בדוחק מצינו, יש להקשות בדוחק לא מצינו.

סימן קב : בענין עציץ נקוב בשבת ובשביעית

א.

גרסינן במס' שבת (פ"א, ב') :

אמר רב הונא אסור לפנות בשדה ניר בשבת. מ"ט? אילימא משום דוושא, אפילו בחול נמי, אלא משום עשבים. והאמר ר"ל : צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בה והתולש ממנה בשבת חייב חטאת. אלא משום דילמא נקיט מעילאי ושדא לתתאי ומיחייב משום דרבה וכו'. גופא אר"ל צרור שעלו בו עשבים וכו' אמר רב פפי ש"מ מדר"ל האי פרפיסא שרי לטלטולי. מתקיף לה רב כהנא : אם אמרו לצורך, יאמרו שלא לצורך. אמר אביי : פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא. היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתידות חייב משום תולש, הי' מונח ע"ג יתידות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע. עכ"ל הגמרא.

וברש"י ותוס' פירשו הא דאמר אביי "חייב" הכוונה לאיסור דרבנן, דאינו ממש תולש ונוטע, דאל"ה איך יתכן הא דאמר ר"ל דצרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו "היכי שרו רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח", שהוא משום כבוד הבריות.

ב.

אכן הרמב"ם (פ"ח מה' שבת ה"ד) כתב :

גבשושית של עפר שעלו בה עשבים והגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתידות חייב משום תולש. היתה ע"ג יתידות והניחה על הארץ, חייב משום זורע.

ולפי מה שהשרישנו בראש ה' שבת (פ"א, ב') : "כל מקום שנאמר בה' שבת שהעושה דבר זה חייב, הרי זה חייב כרת, ואם היו שם עדים והתראה חייב סקילה. ואם היה שוגג חייב חטאת". עכ"ל. הרי שבנידון הפרפיסא החיוב משום תולש וזורע הוא חיוב תורה לכל דיניו. ואייכ לדידי תקשה מה שהוקשה לו לרש"י ולתוס' הא דאר"ל בצרור שמותר לקנח בו, איך התירו איסור תורה משום כבוד הבריות.

בהה"מ עמד בזה ופירש דהא דהתיר ר"ל המדובר בצרור שהיה מונח ע"ג יתידות. אך כבר העיר עליו בלח"מ שם, דאייכ מה הוקשה בגמרא מהא דר"ל אמימרא דרב הונא, דלעולם נימא שהאיסור לפנות בשדה ניר, הוא מצד קינוח בצרור שעלו בו עשבים, אלא שמונח ע"ג הקרקע. ובוה אין היתר, וכנ"ל. ואייכ דברי הרמב"ם שמפרש הא דאביי לחיוב מן התורה, קשה האי דינא דר"ל.

אמנם כן, מימרא זו דר"ל לא הביאה הרמב"ם בהלכותיו. אולם בשו"ע (ה' שבת סי' שיי"ב ס"ג) הובאה להלכה בזה הלשון:

צרו שיעלו בו עשבים מותר לקנח בו, ולא חיישינן שמא יתלשו, דאף אם יתלשו ליכא איסורא, דדבר שאין מכוין הוא.

וכי ע"ז במג"א (סק"ב): "מדסתם ש"מ דס"ל דאפילו מונח על הארץ מותר ליטלו, דאין בזה משום תלישה אלא איסורא דרבנן, ומשום כבוד הבריות לא גזרו, כמשי"כ רש"י, ור"ן. וכ"מ בסי' של"ו ס"ח ע"ש, דלא כהרמב"ם. והתולש עשבים מהצרו חייב לכ"ע." עכ"ל.

ור"ל שהשו"ע בהעתיקו הלכה זו, זה מפני שנוקט להלכה כפירוש רש"י בהא דפרפיסא שאי"ב חיוב מן התורה, רק איסור דרבנן, ושע"כ הותר בזה בצרו משום כבוד הבריות. וכ"כ בביאור הלכה למ"ב (בסי' של"ו ס"ח) בהא דכ' להזהר בעציץ אפילו בשאינו נקוב לשנות מקומו מקרקע ליתדות ולהיפך, דאין זה משום שבנקוב יש בו איסור תורה ושע"כ גזרינן גם באי"ב אטו נקוב "אי"כ לא היה לו לסתום בשי"ב ס"ג דצרו שיעלו בו עשבים דמותר לקנח בו דמשמע אפילו להגביהו מן הארץ, דאין מתירים איסור דאורייתא בשביל זה. אי"ו דס"ל להמחבר שם כשיטת רש"י ותוס' שם וכמשי"כ המג"א שם וכו', עכ"ל. והיינו שנוקטים בפשיטות דלדעת הרמב"ם שבפרפיסא הוי חיוב מן התורה, בהכרח שהאי מימרא דר"ל שמתיר לקנח בצרו שיעלו בו עשבים נדחה מהלכה. והמחבר בשו"ע נוקט בזה כשיטת רש"י, תוס' והר"ן שמפרשים להא דפרפיסא לאיסור דרבנן. ולפי"ז הרי א"ש הא דהשמיט הרמב"ם האי מימרא דר"ל מהלכה, כי מימרא דאביי בפרפיסא חולקת על הא דר"ל, ונדחתה מהלכה. כנ"פ לפי הני רבבתי.

ג.

אך באמת הדברים צ"ע רב. דהרי פשוט לשון אביי: "פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ב"י מלתא" משמעותו ברורה שלא בא לחלוק על הא דאמרו לפני כן, אלא להוסיף בו פירוט הלכות. ואילו לפי הרמב"ם מוכרח כאילו לומר דאביי פליג אהא דלעיל. ותו, דאי"כ מה הוקשה לגמרא בהא דא"ר הונא שאסור לפנות בשדה ניר מהא דר"ל והוצרך לומר שזה מטעם חשש דחורש, וכנ"ל. ולפי"ז האיסור דוקא בשדה ניר, דיש חשש כזה, אבל דאינו חרוש, מותר לפנות. והרי לאביי בכל שדה יש חשש מצד עצם הגבהת צרו שיש עליו עשבים, דיש בו איסור תורה בהגבהתו וכן בזריקתו אח"כ. ומזה מוכח כרש"י ואידך ראשונים, שכל הלכות אלו מוסכמות, ואין סתירה בין הא דר"ל להא דאביי.

[כן יש להעיר בלשון השו"ע שהביא להלכה הא דר"ל, וכתב בלשונו: "... ולא חיישינן שמא תלוש" וכו'. והיינו מפני שאינו מתכוין, ואין זה פ"ר. והתעלם ולא הזכיר החשש הגדול יותר, והיא דעת הרמב"ם שלפיו יש בו חיוב תורה בעצם הגבהת הצרו וזריקתו בחזרה, ואם גם היתה דעתו שלא כהרמב"ם, אך זה שלא הזכירה כלל. בפרט שמרן המחבר פוסק בדרך כלל כהרמב"ם, ואם אמנם שיטה זו מוקשית, מ"מ לא יתכן שלא תפקד כלל ולא יתייחס אליה. וכל זה תמוה וצ"ע.]

ד.

והנראה בזה, עפ"י דנחלקו הערוך והתוס' (שבת ק"ג, א' תוד"ה לא צריכא) בפ"ר דלא ניחא ליה לדעת ר"ש (דבניח"ל הרי אמרינן דמודה ר"ש בפ"ר שחייב גם לענין שבת כמבואר שם בסוגיא). לדעת הערוך הר"ז מותר, ולדעת התוס' איסורא דרבנן מיהא איכא. ומחלוקתם היא, דלתוס' כל היכא דהוי פ"ר, אע"ג דלא ניח"ל מ"מ בזה שהוא פ"ר יצא מכלל דבר שאינו מתכוין, ואין הפטור לדעת ר"ש אלא מדין מלאכה שאצ"ל לדעת ר"ש פטור לענין שבת דאי"ז מלאכת מחשבת (שבת צ"ב, ב' במתניי). וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור (שבת ק"ז, א'). וראי' לדבר דהתוס' הוכיחו שם שיטתם ממפיס מורסא דמותר לר"ש רק משום דהוי במקום צערא "אעפ"י שאינו נהנה כלל בבנין הפתח ואינו מתכוין לבנין הפתח אלא לנקיבה בעלמא". והנה הא דמפיס מורסא מוגדר ע"י התוס' בגדר משאצ"ל"ג (שם דף ג', א' תוד"ה הצד נחש). וזה עפ"י הגמרא (שם ק"ז, ב' לפי נוסח אחד במימרא דרב יהודא אמר רב). וכן הדבר מבואר בתוס' (שם מ"א, ב' תוד"ה מיחם בביאור סוגיא דכריתות, עיי"ש). אולם שיטת הערוך היא, כנראה, דכל היכא שאינו מתכוין ולא ניחא ליה, אעפ"י שהוא פ"ר דנין לה בדין אינו מתכוין, דלדעת ר"ש מותר בכל התורה כולה ואינו פטור רק לענין שבת מצד מ"מ.

(וסברת מחלוקתם, בהא דאמרינן מודה ר"ש בפ"ר, אם זה משום דבכה"ג אין זה בגדר אינו מתכוין, דכיון דהוא פ"ר וניח"ל, דיינינן ליה כמתכוין, או דנימא, דגם ר"ש מודה לר' יהודא דלא בעינן מתכוין ממש, אלא דסגי במה שמתכוין לעשות משהו שכתוצאה ממנו פ"ר שיעשה הדבר האסור. דאי נימא דטעמא מפני שזה נחשב כמתכוין, זה שייך רק דבניח"ל, משא"כ בדלא ניח"ל לא נוכל להחשיבו כמתכוין כיון שאין לו צורך בזה. אכן אי נימא, דבכה"ג אין צריך כלל למתכוין גם לר"ש, אי"כ גם בדלא ניח"ל, מצד אינו מתכוין אין לפוטרו, רק לענין שבת יפטר מ"מ מצד דס"ל דמשאצ"ל"ג פטור עליה).

ה.

והנה דעת הרמב"ם במחלוקת זו של התוס' והערוך אינה מפורשת. וי"ל דגם איהו ס"ל כשיטת התוס', דכל הפטור בפ"ר דלא ניח"ל לדעת ר"ש אינו אלא לענין שבת, ומדין משאצ"ל"ג. ולפי"ז י"ל דסוגיא דדף פ"א, ב' לענין צרו שיעלו בו עשבים, וכל הני אמוראי דאיירו בה ס"ל כר"ש במשאצ"ל"ג, וע"כ שפיר ניתן לומר דהא דאמר אביי שם דבפרפיסא חייב מה"ית, ואעפ"י שאינו מתכוין כלל להגדיל או לצמצם היניקה, דמ"מ מצד פ"ר דניח"ל גם לר"ש יש בו חיוב מה"ית. משא"כ בצרו שיעלו בו עשבים, דאם אמנם בזה שמגביהו מהקרקע איכא פ"ר (ואפשר לומר מה"יט דגם לגבי תלישת עשבים שע"י קינוח נמי הוי פ"ר, ושלא כהכ"מ) מ"מ כיון דאין לו ניחותא בזה, אעפ"י דהוי משאצ"ל"ג מ"מ אי"ב איסור תורה, לפ"מ דנקטי כר"ש ע"כ גם פטור ומותר, מצד כבוד הבריות. אכן כ"ז להני אמוראי דנקטי כר"ש. דלשיטה זו, אין שום סתירה בין הא דאביי דמחייב משום תולש ונוטע, הר"ז רק גבי פרפיסא מצד דניח"ל. משא"כ בהא דצרו דאין לו שום ניחותא דאינו צריך הצרו, והרי מיד לאחר שהשתמש בו לקינוח, חוזר וזורקו, אי"ב איסור תורה, ומגדר פ"ר דלא

ניח"ל אי"ב איסור תורה, ואף לא איסור דרבנן כנ"ל, מפני כבוד הבריות. אכן להלכה מכיון שהרמב"ם נוקט כדעת שמואל שהלכה כר' יהודא במשאצ"ג, שזה גם בדלא ניח"ל (דהרי כל עיקר מחלוקתם של ר"י ור"ש במשאצ"ג היא רק בגוונא דלא ניח"ל כמבואר בתוס' הנ"ל שבת מ"א ד"ה מיחס) דבגוונא דניח"ל הרי מודה ר"ש בפ"ר וכש"כ במשאצ"ג (ע"י כפוי"ת לסוכה מ"ג, ב, בביאור מחלוקתם). אי"כ בהא דצורר חיוב מה"ת אית ב"י, הן מצד הגבחהו מהקרקע והחזרתו, והן מצד תלישת העשבים, דכנ"ל י"ל דהוי פ"ר (אם כי אין הכרח, וי"ל בזה גם כהכ"מ שאי"ז פ"ר, ואין זה מעלה ומוריד, דאיכא גם פ"ר לגבי תולש ונוטע, וכנ"ל). ע"כ לדינא לא נקטינן כהא דר"ל. וא"ש השמטת הרמב"ם הא דר"ל, ומ"מ לא קשה עליה מהסוגיא, דכנ"ל י"ל דאיהי אזלה להני דסברי דהלכה כר"ש במשאצ"ג, וכשם דסוגיא דהתולש עולשין דמוקי לה בדעביד בקרקע דלאו דילי' אתי רק אליבא דר"ש, וכמו לשיטת התוס', דאילו לר' יהודא גם בקרקע שאינה שלו חייב דהר"ז משאצ"ג דחייב אליב"י גם בדלא ניח"ל.

[אך לפ"ז עדיין לא יושב לשון השו"ע בענין צורר, דנראה שהלכה זו מוסכמת, וגם הרמב"ם ס"ל הכי].

ו.

כל זה כתבנו בהנחה שהרמב"ם ס"ל כדעת התוס' בענין פ"ר דלא ניח"ל. ברם כד מעיינינן נראה דשיטת הרמב"ם היא כבעל הערוך בזה דפ"ר דלא ניח"ל מותר אפילו לכתחילה, וזה משום דס"ל דבגוונא דלא ניח"ל חוזר הדבר להחשב דבר שאינו מתכוין גם בגוונא דהוי פ"ר.

דהנה, בעוד שבסוגיא דגמרא (דף ק"ז, ב'): "איכא דמתני להא (דאר"י אמר רב) אהא המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא ממנה ליחה פטור. מאן תנא? אר"י אמר רב ר' שמעון היא דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה." עכ"ל הגמרא. ובתוס' (דף ג' ד"ה הצד הובא לעיל) העמידו לפ"ז הא דאמר שמואל דבמתכוין להוציא ליחה פטור ומותר, דדעת שמואל דפסק הלכה כר' יהודא במלאכה שאצ"ג. ותירצו דאליבא דר"ש קאמר לה דמתני' אליב"י קאי, וליה לא ס"ל. אולם הרמב"ם, למרות דגם איהו פוסק כר' יהודא במשאצ"ג (פ"א מה' שבת ה"ז) ואעפ"כ הביא להלכה הא דמפיס מורסא אם להוציא ממנה ליחה - מותר (פ"י מה' שבת ה"ז). והביא תמיהה זו בהה"מ. ותירץ דלישנא קמא דסוגיא דהתם, דמביא הא דר"י אמר רב אמתני' דהתם, לא ס"ל כאידך לישנא דאוקי לה אמפיס מורסא. וללישנא קמא, בהא דמפיס מורסא אין זו מלאכה שאצ"ל, אלא דבר שאין מתכוין, וזוהי דעת שמואל דגם איהו ס"ל כך להלכה.

והטעם שמפיס מורסא הוא גמר מלאכה, כשהוא להרחיב פי המכה, ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב משום בונה. וכשהוא להוציא ליחה אינה גמר מלאכה בשום פנים, וכ"י

אך דבריו בהסבר ומתן הטעם לרמב"ם דתלי לה בהגדרת המלאכה כשהיא "לעשות לה פה", אם מצד בונה כרש"י ואם מצד מכה בפטיש כדכ"י שם הרמב"ם, דברים אלה מוקשים לענ"ד. דאי"כ אידך לישנא דקרי לה מלאכה דאצ"ל מאי טעמא, וקשה לומר דבהא גופא פליגי דאידך לישנא נקיט כרש"י, ול"ק וגם שמואל ס"ל כדעת הרמב"ם, דלא הוסבר מידי בגמרא טעמו דכל א', ולא נראה דפליגי בהא.

ז.

על כן נראה יותר, דדעת הרמב"ם דהני לישני פליגי בהא דנחלקו התוס' ובעל הערוך, דאי דאוקי לה להא דמפיס מורסא דוקא אליבא דר"ש דפטורו משום משאצ"ג והיתרו משום צערא, נוקט כהתוס' דפ"ר דלא ניח"ל הוי כמתכוין ואינו בגדר אינו מתכוין. ע"כ אין זה אלא בגדר מלאכה שאצ"ג ומיתלי תלי בפלוגתא דר"ש ור"י. אכן לישנא קמא, וזוהי גם דעת שמואל וכנ"ל, ס"ל כהערוך דפ"ר דלא ניח"ל הדר דיינינן לה לאינו מתכוין. ועל כן גם לדעת ר' יהודא אי"ב אלא איסור דרבנן בשבת דבעינן מ"מ, ובמקום צערא לא גזרו.

ויתיישב בזה, מה דהוקשה להם לתוס' (דף ק"ג, א' ד"ה ל"צ והובא לעיל) על שיטת הערוך מהא דמפיס מורסא דאמרינן בסנהדרין שלא הותר אלא במקום צערא, והרי לדעת הערוך יש להתירו בפשיטות בלא טעם זה שהרי "אינו נהנה כלל בבנין הפתח ואינו מתכוין כלל לבנין הפתח אלא לנקיבה בעלמא". ולפי הנ"ל מיושב, דהרי בזה אכן נחלקו הני לישני דסוגיא דגמרא משמ"י דרב. וללישנא קמא, רב לא אמר זאת מעולם על הא דמפיס מורסא, ומטעם זה באמת, דכיון דאינו מתכוין לפתח ואף לא נהנה כלל מבנין הפתח, האי דינא אליבא דכו"ע אתי, ולר"ש אין צריך לטעמא דהותר משום צערא דגופא, אלא מעיקר הדין מותר דהוי דבר שאי"מ שמותר בכל התורה. וזוהי גם שיטת הרמב"ם שפסק כנ"ל להתיר הפסת מורסא, כשמתכוין להוציא הליחה, ולא מטעם צערא דגופא אתינן עלה.

ח.

ולפ"ז גם בהא דצורר, כיון דנקטינן בהא דמפיס מורסא דאין בו משום לתא דמשאצ"ג כלל, אלא מצד דינא דאינו מתכוין, והיינו אעפ"י שבפועל עוסק בפתיחת הפה למכה, כל עיקר הדין הוא מצד דבר שאי"מ בפ"ר. וזה כפי שהביא בכ"מ (פ"א מה' שבת ה' ו' בשם מ"כ) ההבדל בין פ"ר למשאצ"ג. דבפ"ר אינו מתכוין כלל למלאכה שאסרה תורה, כבדוגמא של קטיעת ראש העוף לתת לתינוק לשחק בו, שאעפ"י שעושה ממש מלאכת נטילת נשמה, אין דעתו נתונה לזה ואין זה אלא פ"ר. ולא כן במלאכה שאצ"ג שאכן מתכוין הוא לגוף המלאכה שאסרה תורה, כגון הוצאת המת, שמגמתו באמת להוציאו מרשות לרשות, אלא שאינו צריך המלאכה למטרה זו שאסרתה התורה. דמשום כך במפיס מורסא אעפ"י שעוסק בפועל בעשיית הפה למכה, לא מיחשב משאצ"ג, כי אין הוא עוסק בכונה של עשיית פה למכה, אלא בהוצאת המורסא. והכי נמי בהא דצורר, גם אם אמנם ע"י ההגבהה של הצורר הוא ממעיט יניקתו מהקרקע ויש בזה משום תולש, אך הרי אין מגמתו אלא למטרה אחרת, והוא הקינוח. ואין לדון בזה אלא מגדר פ"ר. אך הרי בנידון זה הוא בגדר לא ניח"ל, כי מה צריך הוא בהפסקת היניקה של העשב שעל הצורר. ע"כ לדעת הערוך הרי זה פטור ומותר ורק מדין מוקצה מצינן למיתי עלה, וגם בזה הותר משום כבוד הבריות כדאמרו שם לעיל בסוגיא בענין הכנסת אבנים לקינוח ממה שלא הוכנו כלל. ולפ"ז האי דינא דר"ל פשוט הוא, לפ"מ דנקטינן כר"ש בדבר שאינו מתכוין והוא גם בפ"ר דלא ניח"ל, כדהתיר

הרמב"ם במורסא, ולא הזכיר כלל שהותר משום צערא דגופא, דכנ"ל אליבא דהערוך הרי טעמו שזה מותר מעצם הדין. נמצא שכל המימרא דר"ל, אינה באה להשמיע אלא: או דנקטינן כר"ש בדבר שאינו מתכוין, או דאיסור מוקצה הותר משום כבוד הבריות. ומאחר שהלכות אלו, שבכגון דא הוי דבר שאי"מ, ושהלכה כר"ש בדבר שאינו מתכוין, וכן שאיסור מוקצה הותר משום כבוד הבריות, כבר הובאו במקומם, מעתה המימרא דר"ל פשוטה ומיותרת, ועל כן השמיטה הרמב"ם, ולק"מ.

(ולפי"ז נאמר הא דדחי בגמרא הא דרב פפי לענין העברת פרפיסא ממקום למקום דאם אמרו לצורך יאמרו שלא לצורך, אין האיסור מצד מלאכה, אלא מדין מוקצה מצינן למיתי עליה, כיון דאם ינתקנו מהקרקע במטרה של הקטנת היניקה יש בו מאיסור, איסור מלאכה דתולש, חל על הפרפיסא תורת מוקצה לטלטולי בשבת, ע"כ אין להתיר הטלטול, ודו"ק. ולכאורה גם לרש"י ותוס' מוכרח לומר כנ"ל דאלי"ה, מה מוסיף אביי על מה שאמרו בזה גם לפני כן, דשלא לצורך אסור לטלטל הפרפיסא, מאחר וגם לאביי אין כאן אלא איסור מדבריהם).

ט.

עוד אמינא מילתא חדתא, לבאר שיטת הרמב"ם שאין סתירה מהא דאמר אביי בפרפיסא דבהעתקתו ממצב למצב, מהיותו על הקרקע והעמידו ע"ג יתדות ולהיפך, דאיכא משום תולש ונוטע, להא דר"ל דהתיר לקנח בצרור. והוא בהקדם מה שמצינו חילוק דינים בענין זורע.

דהנה בזורע העלה במנ"ח (ל"ט מלאכות: זורע) וכן הוא באג"ט (זורע אות ב') דהזורע בשבת וקדם והוציא הזרע מהקרקע טרם שנקלט מ"מ חיובא שיש במלאכה זו, נתחייב בה מיד עם הזריעה, ואין לקיטת הזרע מהאדמה פוטרנו. ושלא בדומה למלאכת האופה, שאם קדם ורדהו טרם שנאפה אי"ב חיוב.

ובמנ"ח שם העלה עפ"י הנ"ל דגם בהיתה דעתו בשעת הזריעה לחזור וללוקטו מיד אין האיסור נפקע וכמו בבונה ומחשבתו מיד לסותרו, דפשיטא דאיסורא דעבד עבד. ואין זה תלוי בדעתו ורצונו.

והנה בתולדות דזורע כ' הרמב"ם (פ"ח מה' שבת):

השורה חטים ושעורים וכיוצא בהן במים הר"ז תולדת זורע.

והה"מ ציין מקורו מזבחים צ"ד.

ובמג"א (סי' של"ו ס"ק יב) תמה:

וצ"ע דבזבחים דף צ"ד אמרינן זרק זרע פשתן במים מ"ט חייב, אילימא משום דמצמח במים והו"ל זורע, א"ה חטים ושעורים נמי? - התם קעביד לישא. פירוש שמדבקן זה בזה וכו' עיי"ש. משמע דאין חייב אלא בפשתן משום לש, אבל בחיטי ושערי פטור וכו' וכו'. וי"ל דבפשתן חייב תכף כשנותנו במים משום לש. אבל בחטים ושעורים אינו חייב אלא בשורה זמן ארוך כמו חצי יום, ולהכי נקט השורה. וכן מעשים בכל יום שנותנים חטים למים ומאכילין לבהמה. ומ"מ צ"ע מנ"ל להרמב"ם הא. עכ"ל.

אכן בחיי אדם (כלל י"א לה' שבת, ב') העלה דהשורה חטים ושעורים כדי להצמיחם:

דתיכף משנתן למים חייב (ודלא כמג"א). אבל מותר לשרות תבואה לבהמתו דאין כונתו רק להתרכך וכן כל כיו"ב שאין כונתו להצמיח כלל וגם לא יבא לידי הצמחה וכו'.

והו"ד במ"ב (סי' של"ו ס"ק נ"א) ושם (שעה"צ אות מ"ו) כי עוד:

ול"נ דאף המג"א מודה בזה, וממעט רק אם נתן לכתחילה על זמן מועט דלא אפשר שיצמיח בזה הזמן וכו'.

כוונת הח"א לומר שהכל תלוי בכוונת העושה, שאם משרה בכוונה לשעה מועטת אין בו לא חיוב ולא איסור, וזה כגון שמשרה התבואה למאכל בהמות. אך לפ"ז תירוץ הגמרא בזבחים, לחלק בין שורה פשתן שחיובו מיד לבין שורה חטים ושעורים, יתפרש דלענין פשתן אין הדבר תלוי בכוונת העושה, דבכל גווני חייבו מיד, משא"כ בחטים וכיו"ב שתלוי בכוונתו. אבל דעת המג"א ודאי אין משמעותו כן, דא"כ מה זמן שנקט "כמו חצי יום", דאם כוונתו להצמיח, הרי חייב מיד. ואם אין כוונתו להצמיח, משמעות השו"ע (שם ס"ד) שאינו מצמיח תוך זמן של חצי יום, עד יום יומיים, ובפשיטות דעת המג"א דלא ניח"ל בביאור זה של הגמרא, דאכתי קשה דהוי מצי למינקט איסורא גם בחטים וכיו"ב בכוונתו להצמיח דחייב מיד. א"פ דלפי המג"א, כל שאין מוכח כוונתו להצמיח מתוך מעשיו, אי"ב חיוב. ע"כ רק בשורה זמן ממושך, שהוא לפחות כחצי יום שאז מוכח שאין כוונתו רק לרכך, אז הוא דחייב, אבל לא מיד. אולם בכה"ג נראה שיתחייב למפרע כדכי המ"ב שם לעיל (ס"ד ס"ק ל"ג) ונפ"מ בעשה זאת בשבת בסוף היום.

י.

והיינו שנחלקו הח"א עם המג"א בעושה מעשה שריית התבואה במים שאין מוכח מתוך עצם מעשיו מהי כוונתו, האם היא להשאירה כך זמן ממושך, אבל כוונתו אכן כך היא. שלדעת הח"א מחשבתו מחייבת, וע"כ חייב מיד. ורק אם לא נתכוין אלא לשעה קלה, לצורך ריכוכה למאכל בהמה אין בו חיוב ואפילו לא איסור. ואילו לדעת המג"א כיון שבשעת שימת התבואה במים אין כוונתו מוכחת אינו חייב מיד, עד שתתברר כוונתו - כשמניחה זמן ממושך. וכבר כתבנו דבמ"ב שם בשעה"צ כי דנ"ל דגם המג"א מודה בגוונא שהיתה כוונתו להצמיח שחייב מיד. וע"י גם במנ"ח שהעלה שם דיון ארוך בזה. מ"מ לכל הדעות, אם אין כוונתו למלאכה, אלא לצורך מאכל הבהמה לשעה קלה, שאין בזה משום לתא דתולדה דזריעה, לכל הדעות אין בו איסור.

י"א.

ולפי"ז נראה, שכשם שבשורה תבואה שהיא תולדת זורע, אין מלאכת הזריעה נעשית ברגע השריית התבואה במים, אלא לאחר זמן, אלא שמ"מ חייב כשמעשהו זה מוכיח (ולדעת הח"א, סגי גם במחשבתו וכוונתו) שאכן יגיע הדבר להצמחה, כן בעציץ נקוב כשמעמידו או כשתולשו מן הקרקע, דאין מעשה הזריעה והתלישה נעשה מיד אלא לאחר זמן מה, אלא שבשם הפרפיסא על הקרקע, או כשמנתקו מהקרקע ע"ג יתידות, המעשה מוכיח שאין זה לשעה קלה, אלא לזמן מה שיושפע הצמח, אם לגידול יחד, תוך יניקה חזקה מהקרקע, או להיפך - להנתק. אך אין התוצאה מורגשת אלא לאחר זמן. ועל כן, מה שלדעת הרמב"ם חייב מיד משום תולש ומשום נוטע (או זורע) הוא משום שמעשיו מוכיחים שכוונתו להשאירו במצב זה ששם אותו זמן ממושך, ע"כ חייב מיד, כמו בכל זורע באדמה.

אבל כל זה בפרפיסא. משא"כ בצרור שעלו בו עשבים, שלוקחו ע"מ לקנח בו, ודעתו לזורקו מיד לקרקע, בזה אין פעולת ההנתקות משפיעה מיד על העשבים שעל הפרפיסא. ע"כ הר"ז דומה ממש לשורה זרעים במים להאכלת הבהמות, שאין דעתו להשרותם במים עד שיצמחו, שבה אין שום איסור כלל.

על כן, אין הרמב"ם רואה שום סתירה, בין הא דאביי דפרפיסא לבין הא דר"ל דצרור. דאעפ"י שבהא דאביי יש בו חיוב תורה, אם מדין תולש ואם מדין נוטע, אן שום לתא דמלאכה, אף לא דרבנן, בהא דצרור. ואין לדון בו אלא אם מצד מוקצה, או מצד שמא יתלשו עשבים אגב הקינוח. אך כיון שאי"ז פ"ר ואינו מתכוין הרי הוא מותר לכו"ע. ומעתה, ומאחר וכבר הובאו עיקרי ההלכה של דבר שאינו מתכוין בהלכות שנפסק להיתר כר"ש, מעתה הלכה זו אין בה שום חידוש. ע"כ השמיטה הרמב"ם מהלכה. ואין זה מפני שאין הלכה כר"ל, אלא - אדרבא - מפני שזו הלכה פשוטה, עפ"י העקרונות שכבר נקבעו באופן כללי.

י"ב.

ודעת רש"י והתוס' שהסכימו לזה, שלא יתכן לפרש בדברי אביי בפרפיסא, שחייב הוא, הוא משום מלאכה דאורייתא, שא"כ גם בצרור הוי מלאכה דאורייתא, נראה שמפרשים באופן אחר, הא דיניקה בעציץ נקוב משוי לה כנטוע, דאין זה רק משום היניקה כשלעצמה, אלא שע"י היניקה מתהווה הקשר שבין האדמה שבעציץ לבין קרקע העולם שמתחתיו, ונחשב כאילו הצמח הוא מחובר בקרקע העולם. ומכיון שברגע שמנתק אותו מהקרקע ושם על היתידות, כיון שברגע זה אין היניקה (או, עכ"פ, נחלשת) מתנתק הקשר שבין האדמה שבעציץ לבין קרקע העולם, וזהו שמוגדר כתלישה והחזרה כזריעה. ובה הוא שדנים רש"י ותוס', דאי נימא דזהו שנחשב כתולדה ממש דהזורע והתולש, כי אז הפעולה נעשית מיד, ולא לאחר זמן. וע"כ גם בצרור הו"ל לומר שייחשב כמלאכה דאורייתא.

י"ג.

ונראה להוכיח שאכן זוהי שיטת התוס' (וכן כתבנו בברקאי ג' עמ' 163 [חיות בנימין עמ' י'] דמוכח מדעת ר"ת אחר חזרה דבעץ לא מהני נקיבה, עי"ש), דלא רק

מחמת היניקה מקרקע עולם הוא דאתינן עלה דעצי"נ להלכותיו. אלא משום דע"י נחשב הקרקע שבעציץ כחלק מקרקע עולם. דבגיטין (ז' ב', תוד"ה דלמא) הוקשה להם עוד אי נימא דהא דאמר אביי חייב משום תולש ונוטע הוא מן התורה, אהא דאמר התם רבא בדעת ר' יהודא שמחשיב כשאין הספינה גוששת כעציץ שאי"נ לענין מעשר ושביעית, די"ל דגם איהו מודה דאזיר בעצי"נ אינו מפסיק, כיון שעומד במקום אחד, דמזה מוכח שגם אזיר אינו מפסיק.

ואי איתא שכל הדיון בענין שבת הוא מצד היניקה עצמה, הרי יש מקום לחלק דאמנם גם במונח באזיר יש לו יניקה, אולם היא הרבה יותר מועטת מאשר כשמונח ישר על הקרקע, ועל כן לענין מעשרות ושביעית סגי דתחייב יניקה זו למעשרות ודין א"י. משא"כ לענין שבת, דכל תוספת יניקה הרי היא בדומה למשקה מים לזרעים שחייב למרות שהצמח כבר זרוע, וכן מה"ט יש להחשיב המעטת היניקה לתולדה דקוצר. א"י כנ"ל, דעת התוס' שקיום היניקה אינו כשלעצמו מחשיב הצמח כנטוע בקרקע עולם, אלא בזה שע"י נחשבת גם האדמה שבתוך העציץ כחלק מקרקע העולם. ואי הדיון הוא מבחינה זאת, אין מקום להבדיל בין שבת להא דמעשרות ושביעית. ודו"ק.

י"ד.

ועל פי כ"ז נראה לענין העברת עצי"נ בשביעית מקרקע לקרקע, דרך אזיר אין בו בית מיחוש בין לשיטת הרמב"ם בין לשיטת רש"י ותוס'. לרמב"ם - הרי מעשה העברה שמוכח שאין כוונתו לקבע, הוי בדומה לצרור שאין בו איסור, כי לא נחשב בזמן ההעברה לגדר תלוש. ואף לדעת רש"י, מאחר דגם לענין שבת אי"ז תולדה ממש לאיסור תורה, בשביעית, שגם תולדות שהן בשבת דאורייתא, אין אסורות אלא מדרבנן, בכה"ג שגם לשבת אי"ב אלא איסור מדרבנן, בשביעית לא מצינו בו גזירה. ומכש"כ בזה"ז למאי דנקטינן דשביעית בזה"ז כל עיקרה אינה אלא מדרבנן. אכן בהעברת עצי"נ מבית לבית דרך מקום פתוח, לפי הנ"ל תליא במחלוקת, דלרמב"ם מותר, ולרש"י ותוס' יש בו איסור דרבנן דבשהותו באזיר יש בו דין זריעה מדרבנן, ומ"מ נ' להתיר בשביעית בזה"ז.